

STANOWISKO XL ZGROMADZENIA OGÓLNEGO ZWIĄZKU GMIN WIEJSKICH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

w sprawie polityki rozwoju państwa wobec obszarów wiejskich, projektowanych modeli zarządzania rozwojem oraz konieczności zapewnienia trwałych instrumentów finansowych dla wsi

XL Zgromadzenie Ogólne Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej wyraża głębokie zaniepokojenie kierunkiem projektowanych zmian w polityce rozwoju państwa, w szczególności rozwiązaniami przewidzianymi w projekcie ustawy o zrównoważonym rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych. **Utrwalają one model, w którym miasta stają się główną osią interwencji rozwojowej, a obszary wiejskie są sprowadzane do roli zaplecza funkcjonalnego.**

Związek Gmin Wiejskich RP podkreśla, że jeżeli miasto ma stanowić oś rozwoju Polski, to wieś musi być **opoką odporności państwa**. Obszary wiejskie zajmują ponad 90% powierzchni kraju i są miejscem zamieszkania blisko 40% obywateli Polski. Pełnią one fundamentalne funkcje dla bezpieczeństwa żywnościowego, stabilności osadniczej, ochrony zasobów środowiskowych, ciągłości łańcuchów dostaw, bezpieczeństwa społecznego oraz zdolności państwa do reagowania w sytuacjach kryzysowych. Dotyczy to również utrzymania spójności terytorialnej kraju oraz trwałości społecznej i gospodarczej obszarów przygranicznych, których znaczenie w obecnej sytuacji geopolitycznej ma charakter strategiczny.

Pomimo tak istotnej roli państwo nie wykształciło dotychczas kompleksowej polityki rozwoju obszarów wiejskich jako przestrzeni zamieszkania, świadczenia usług publicznych, prowadzenia działalności gospodarczej oraz budowania odporności państwa. W praktyce funkcjonują polityki sektorowe dotyczące rolnictwa, miast, transportu czy energetyki, natomiast wieś jako środowisko życia społecznego pozostaje poza głównym nurtem krajowej polityki rozwoju.

XL Zgromadzenie Ogólne ZGWRP zwraca uwagę, że największym problemem obszarów wiejskich są dziś **niedobory finansowe o charakterze systemowym**. Gminy wiejskie nie dysponują wystarczającymi środkami na realizację podstawowych zadań infrastrukturalnych i społecznych, w szczególności w zakresie gospodarki wodno-kanalizacyjnej, lokalnego transportu publicznego, infrastruktury społecznej, mieszkaniowej, energetycznej i cyfrowej. Jednocześnie są obciążane rosnącym zakresem obowiązków publicznych bez zapewnienia adekwatnego finansowania. Taki model nie prowadzi do rozwoju, lecz do trwałego ograniczania zdolności inwestycyjnych wspólnot lokalnych.

W praktyce utrwała się system, w którym miasta otrzymują dedykowane instrumenty rozwojowe, rolnictwo korzysta głównie z instrumentów dochodowych i środowiskowych, natomiast wieś jako miejsce życia mieszkańców, świadczenia usług publicznych i realizacji inwestycji komunalnych nie posiada własnego, stabilnego i adekwatnego instrumentu rozwojowego.

Szczególnie niepokojące jest to, że proponowane przez rząd modele zarządzania rozwojem koncentrują się przede wszystkim na rozwiązaniach organizacyjnych, integracyjnych i proceduralnych, zamiast na tworzeniu rzeczywistych instrumentów rozwojowych dla wspólnot lokalnych. XL Zgromadzenie Ogólne ZGWRP podkreśla, że współpraca ponadlokalna może stanowić wartościowe narzędzie prowadzenia polityki rozwoju, pod warunkiem zachowania podmiotowości wszystkich uczestniczących samorządów. Nie może ona jednak zastępować rzeczywistych instrumentów finansowych kierowanych do gmin ani prowadzić do ograniczania ich samodzielności. Tworzenie nowych struktur organizacyjnych bez równoczesnego zapewnienia stabilnych źródeł finansowania nie rozwiąże podstawowych problemów rozwojowych obszarów wiejskich.

Nasze obawy budzą rozwiązania mogące prowadzić do dominacji największych ośrodków miejskich poprzez mechanizmy decyzyjne oparte wyłącznie na kryterium liczby mieszkańców. W efekcie istnieje ryzyko dalszego osłabiania wpływu gmin wiejskich na kierunki rozwoju terytoriów, których są integralną częścią.

Kierunek ten jest szczególnie niebezpieczny w sytuacji narastających problemów demograficznych obszarów wiejskich. Depopulacja, starzenie się mieszkańców, odpływ młodych ludzi, osłabienie lokalnych rynków pracy oraz pogarszająca się dostępność usług publicznych wymagają polityki wzmocnienia żywotności obszarów wiejskich,

a nie ich podporządkowywania logice rozwoju metropolitalnego. Wieś nie może być traktowana wyłącznie jako obszar uzupełniający wobec miast. Musi zostać uznana za równorzędny filar rozwoju państwa.

Zgromadzenie podkreśla również, że bezpieczeństwo państwa zaczyna się od trwałości jego wspólnot lokalnych, w tym wspólnot położonych na obszarach przygranicznych. Ochrona granic nie sprowadza się wyłącznie do infrastruktury służb państwowych i działań mundurowych. Wymaga także obecności mieszkańców, sprawnych usług publicznych, dostępności komunikacyjnej, stabilnej infrastruktury komunalnej oraz zdolności gmin do utrzymania podstawowych funkcji społecznych i gospodarczych. Wyludnianie i osłabianie obszarów wiejskich, szczególnie w pasie przygranicznym, należy traktować nie tylko jako problem rozwojowy, lecz także jako zagrożenie dla odporności i bezpieczeństwa państwa.

XL Zgromadzenie Ogólne ZGWRP uznaje za słuszny kierunek polegający na wyodrębnieniu w krajowej polityce rozwoju trwałego funduszu rozwoju regionalnego z odrębną linią wsparcia dla obszarów wiejskich oraz zagwarantowaniu odpowiedniego udziału środków przeznaczonych na rozwój wsi poza finansowaniem Wspólnej Polityki Rolnej. Jest to rozwiązanie odpowiadające wieloletnim postulatam samorządów wiejskich i stanowi warunek rzeczywistego wyrównywania szans rozwojowych.

W związku z powyższym XL Zgromadzenie Ogólne Związku Gmin Wiejskich RP postuluje:

1. Utworzenie trwałego, wieloletniego krajowego instrumentu finansowego dedykowanego rozwojowi infrastrukturalnemu obszarów wiejskich, obejmującego w szczególności inwestycje wodno-kanalizacyjne, transport lokalny, infrastrukturę społeczną, energetyczną, cyfrową i mieszkaniową.
2. Zagwarantowanie wyodrębnionych środków na rozwój obszarów wiejskich w krajowych i regionalnych mechanizmach programowania po roku 2027, niezależnie od środków Wspólnej Polityki Rolnej.
3. Opracowanie i wdrożenie krajowej polityki rozwoju obszarów wiejskich jako przestrzeni zamieszkania, świadczenia usług publicznych, prowadzenia działalności gospodarczej oraz budowania odporności państwa.
4. Uznanie obszarów wiejskich za kluczowy element odporności państwa, w tym w wymiarze bezpieczeństwa żywnościowego, ochrony granic, stabilności osadniczej i reagowania kryzysowego.
5. Prowadzenie aktywnej polityki demograficznej wobec wsi poprzez inwestycje w usługi publiczne, mieszkalnictwo, lokalną przedsiębiorczość, edukację, transport i warunki życia młodych rodzin.
6. Odrzucenie takich modeli zarządzania rozwojem, które ograniczają samodzielność gmin wiejskich lub czynią z nich podmiot podporządkowany interesom większych ośrodków miejskich.
7. Wprowadzenie realnych gwarancji wpływu gmin wiejskich na decyzje strategiczne w każdym modelu współpracy ponadlokalnej, w tym odejście od rozwiązań prowadzących do dominacji ludnościowo silniejszych jednostek.
8. Uznanie rolniczych funkcji produkcyjnych oraz funkcji osadniczych, społecznych i infrastrukturalnych obszarów wiejskich za integralną część polityki rozwoju kraju.

Polska nie potrzebuje wyboru pomiędzy rozwojem miast a rozwojem wsi. Potrzebuje polityki, która dostrzega wzajemną zależność obu tych przestrzeni i zapewnia każdej z nich adekwatne instrumenty rozwojowe.

XL Zgromadzenie Ogólne Związku Gmin Wiejskich RP z całą stanowczością podkreśla, że Polska potrzebuje modelu rozwoju opartego nie na hierarchii "metropolia - peryferie", lecz na rzeczywistej równowadze terytorialnej. Silne miasta są potrzebne, **ale bez silnej wsi nie będzie silnego państwa**. Państwo odporne to państwo, które inwestuje nie tylko w bieguny wzrostu, lecz także w trwałość wspólnot lokalnych, bezpieczeństwo żywnościowe, infrastrukturę podstawową oraz zdolność przetrwania kryzysów na całym swoim terytorium.

Nie ma silnego państwa bez silnych wspólnot lokalnych, a nie ma silnych wspólnot lokalnych bez gmin zdolnych do inwestowania i prowadzenia trwałej polityki rozwojowej.

Projektowanie nowych mechanizmów współzarządzania rozwojem nie może naruszać konstytucyjnej zasady samodzielności jednostek samorządu terytorialnego ani zasady adekwatności środków do zakresu nakładanych na nie zadań.